

Mera, mera fuq il-ħajt - liema hija l-isbaħ lingwa minnhom kollha? Fil-verità mhux faċli twieġeb din il-mistoqsija u żgur li kulħadd għandu l-favoriti tiegħu. Madankollu, f'kompetizzjoni tas-sbuħija tal-lingwa fl-1934 f'Parigi, l-Ukren ħa t-tielet post eżatt wara l-Frañċiż u l-Persjan. Ma nafx b'iktar kompetizzjonijiet reċenti tas-sbuħija tal-lingwi!

L-Irlandiż m'għandux kliem għal "iva" jew "le". Biex twieġeb mistoqsija tista' tuża l-forom tal-verb. Jigifieri t-twegiba għal "Bigħuha d-dar?" se tkun "(huma) bigħu" jew "(huma) ma bigħux". Jew bl-Irlandiż: "Ar dhíol siad an teach? Dhíol. Níor dhíol." Anki jekk l-Irlandiż m'għandux il-kliem għal "iva" u "le", għandu ħafna kliem uniku, bħal-lingwa fil-paġna li jmiss...

Hemm espressjoni bl-Ispanjol "¡el mundo es un pañuelo!" (id-dinja maktur) li tindika kemm tkun sorpriża għalina meta niltaqgħu ma' persuna b'kombinazzjoni f'post mhux mistenni, u b'hekk tixhed kemm id-dinja hija ħafna iżgħar milli naħsbu. U mhux dan fuq kollox huwa dak li t-tagħlim tal-lingwi u kulturi oħrajn joffru? L-Ispanjol huwa verament lingwa dinjija, u hija l-lingwa ufficjali ta' 20 pajjiż – ¡Olé!

Il-Lussemburgiż irċieva l-forma miktuba tiegħu riċentament. Tradizzjonalment, il-Lussemburgiż rari jinkiteb, għalhekk ma kien hemm l-ebda regola ufficjali għall-ortografija u l-grammatika sakemm dawn ġew stabbiliti mill-gvern madwar 40 sena ilu, fl-1984. U xi ngħidu għal-lingwi tas-sinjali, dawn tista' tiktibhom? Dawwar il-paġna ħalli tkun taf.

Sa ftit żmien ilu, ir-Romanċ għadda minn generazzjoni għal oħra oralment, jigifieri m'hemmx standard generalment aċċettat fil-forma miktuba tiegħu. Hemm varjetajiet individwali tar-Romanċ li jinkitbu b'alfabetti li ħafna drabi huma bbażati fuq il-lingwa dominanti li hemm madwaru, fejn jgħix grupp ta' Roma. Madankollu, illum huwa possibbli taqra testi politiċi, gazzetti u anki Shakespeare bir-Romanċ!

Il-Friżjan probabbilment huwa l-iktar lingwa ħajja simili għall-Ingliż. "De sinne is waarm en it ljocht fan de sinneskyn fielt noflikmeidesêftewyn." Fhimt x'intqal? Ara l-verżjoni Ingliża: "The sun is warm and the light from the sun-shining feels good with the soft wind." (Ix-xemx sħuna u d-dawl mix-xemx leqqiena jinħass tajjeb ma' ziffa ħelwa).

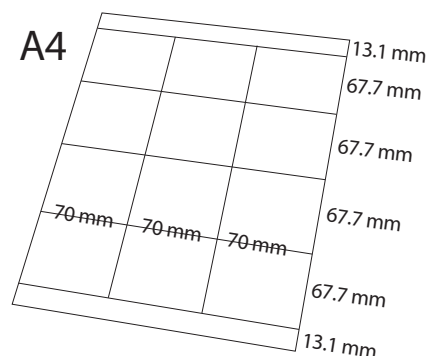
L-Olandiż għandu kelma verament speċjali: "gezellig". Hija waħda mill-iktar kelmiet Olandiżi li tintuza u skont il-kuntest tista' tfisser sensazzjoni ta' kumdità, divertiment jew atmosfera sabiħa. Tista' tindika wkoll sens ta' appartenenza, il-ħin li tqatta' mal-maħbubin tiegħek jew meta tara lil xi ħabib wara ħafna żmien. Perezempju: "qattajna lejla gezellig, nilagħbu l-logħob u nieħdu pjaċir...".

Bil-Katalan, jekk trid tgħid li ġew biss ftit ħbieb għal festin ta' għeluq sninek (xi ħaġa li nisperaw li qatt ma tigrilek!) tista' tgħid "quatre gats" jew "erbat iqtates" u tinftiehem. Jigifieri qabel ma taqbad tilmenta fuq kemm ma kienx ta' suċċess il-party, tinsiex tgħid "Gràcies!" (grazzi) lil dawk l-erbat iqtates li attendew!

"Der er ingen ko på isen" hija l-frazi Daniza għal "M'hemm l-ebda baqra fuq is-silġ" iżda din tfisser "M'hemm l-ebda problema". Jigifieri jekk ma tarax baqar fuq is-silġ, kollox sew. Kif forsi nnutajt, diversi lingwi jħobbu jużaw l-animali fl-idjomi tagħhom!

Il-kelma "alfabett" ġejja mill-ewwel żewġ ittri tal-alfabett Grieg: "alpha" u "beta". Il-Griegi, illum, jiktbu mix-xellug għal-lemin, bħal lingwi Ewropej oħrajn, iżda dan ma kienx dejjem hekk. Fil-bidu, seta' jinkiteb mil-lemin għax-xellug, u anki f'direzzjonijiet li jalternaw fuq kull linja. Fil-paġna li jmiss, se nurik użanza umoristika tal-ġirien tal-Griegi...

Il-Finlandiż huwa wieħed mill-ftit lingwi nazzjonali fl-Ewropa li mhuwiex Indo-Ewropew. Jagħmel parti minn familja flimkien mal-Estonjan u l-Ungeriz. Hemm diversi affarijiet li tista' tgħid b'kelma waħda bil-Finlandiż. Ngħidu aħna istun tfisser "Jien inpoġġi", istahtaisin "Jien noqgħod bilqiegħda għal ftit", istahdan "Jien se noqgħod bilqiegħda għal ftit" u istahtaisinkohan "Tgħid nista' noqgħod bilqiegħdagħalfit".

Hello! Jien jisimni Lara! Ejja u ngħaqad miegħi fuq dan il-vjaġġ affaxxinanti qalb il-lingwi mill-isbaħ tal-Ewropa... Se nibdew il-vjaġġ fi “krasavik”... Żomm. Fejn? “Krasavik” (April) huwa l-iktar xahar sabiħ fil-Belarus u huwa għalhekk li l-Belarusi litteralment semmew dan ix-xahar “sabiħ”. U min ma jhobbx żmien ir-rebbiegħa?

Fl-art tal-pizza, l-għaġin u l-ġobon, tiskantax li xi ħadd iħossu “abbioco”. M’hemm l-ebda kelma ekwivalenti bl-Ingliż, imma abbiocco tirreferi għas-sensazzjoni li ġgarrab wara ikla kbira tajba. Dawwar il-paġna li jmiss biex tiskopri kelma oħra unika marbuta mal-ikel...

Il-Latvjani jhobbu jkantaw! Id-“dainas” huma kanzunetti folkloristiċi li jiġbru l-għerf antik Latvjan. Maħluqin ‘il fuq minn elf sena ilu, id-“dainas” kienu parti miċ-ċelebrazzjonijiet (bħal ċelebrazzjoni annwali f’nofs is-sajf li hemm fl-istampa ewlenija), mix-xogħol ta’ kuljum, riflessjonijiet dwar il-ħajja miżmuma f’għamla orali. B’kollox hemm iktar minn 1.2 miljun “dainas”!

Kif forsi tafu, il-lingwa tagħna hija fost l-iżgħar lingwa ufficjali tal-UE f’termini ta’ min jtkellimha. Tinstemgħa simili għal-lingwa Feniċja li kienet mitkellma f’postijiet madwar il-Mediterran tal-qedem xi 3000 sena ilu. Il-lingwa tagħna hija wkoll l-unika lingwa fl-Ewropa li tappartjeni għall-familja tal-lingwa Afro-Asjatika, kif ukoll l-unika lingwa fl-Ewropa li tuża l-alfabett Latin. Dawwar il-paġna li jmiss ħalli nurik lingwa x’aktarx iżolata...

L-Estonjan iħobb il-vokali! Ir-rwol tal-vokali fl-Estonjan huwa fost l-akbar fi kwalunkwe lingwa Ewropea u hemm kliem bħal “Jäääär” (ix-xifer tas-silġ), “Töö-öö” (lejl ta’ ħidma) jew “Õueaiaääre” (it-tarf taċ-ċint li jdawwar bitħa)! Issa ejja ħa nurik lingwa li tista’ tagħmel sentenza sħiħa bl-użu ta’ vokali biss...

Jekk il-vokali mhumieq daqstant għal qalbek, aktarx li ċ-Ċek huwa l-lingwa għalik! Kliem magħmul minn konsonanti biss bħal “krk” (għonq), “prst” (suba’) jew “smrk” (siġra tal-arżnu) huma vera komuni. Ipprova għid din il-logħba bl-ilsien biċ-Ċek “Chrt pln skvrn zdrhl z Brd”, li jfisser “Kelb tal-fenek mimli tikek ħarab mill-Brdy (muntanji)”. Din l-imħabba għall-konsonanti tinstab ukoll f’wieħed mill-ġar – tista’ taqta’ liema?

Il-Lingwa Internazzjonali tas-Sinjali, ħafna drabi tintuża fost dawk li jużaw il-lingwa tas-sinjali minn pajjiżi differenti, li m’għandhomx lingwa komuni – bħalma jissuġġerixxi l-isem, hija lingwa internazzjonali. Tista’ tinkiteb b’diversi modi. Perezempju, ċerti simboli jintużaw biex jiddeskrivu l-forma tal-id u l-moviment tas-sinjali kif ukoll l-espressjonijiet tal-wieċ. Peress li tkellimna ħafna dwar l-alfabetti...

Il-Litwan huwa wieħed mill-iktar lingwi qodma mitkellma fid-dinja u għandu wkoll kelmiet li huma simili għas-Sanskrit antik, bħal “vyras” (raġel), “šuo” (kelb), “avis” (nagħġa). Dan ifisser li l-Litwani jistgħu jagħrfu xi kliem meta jisimgħu din il-lingwa Indjana. Qed jaqbadni l-ġuħ, ejja nieħdu xi ħaġa x’nieklu...

Meta l-Albanizi jcaqalqu rashom min-naħa għall-oħra, ma jfissirx “le” iżda aktar l-oppożt “iva, naqbel, qed nisma”. Bil-maqlub, jekk icaqalqu rashom ‘il fuq u ‘l isfel, ma jfissirx “iva”. Ifisser “jiddispijaci, ma naħsibx” u jidher li marbuta ma’ xi aħbar ħażina. Jiġifieri, oqgħod attent meta ċcaqalqu rasek fl-Albanija – għandu mnejn li tkun aċċettajt xi ħaġa li ma kinitx f’moħħok!

Il-Galizjan għandu bejn 60 u 100 kelma li jirreferu għal tipi differenti ta’ xita. Jekk qatt kont il-Galizja, taf għaliex! Perezempju, “babuña” tirreferi għal xita li tinstema’ qisha tarbija żgħira, “torbón” għal xita bir-ragħad u s-sajjetti u “ballón” għal xita qalila iżda ma ddumx niezla li ttul fuq diversi granet...

Kont taf li l-Franċiż għandu mod differenti għall-għadd bejn is-70 u d-99? Għalhekk għan-numru 75 int tgħid litteralment “60 u 15”. Barra dak, għan-numru 80 inti tgħid “4 għal 20 darba”! 96 għalhekk ifissru “4 għal 20 darba u 16”. Kelliema Franċiżi jridu jkunu matematiċi tajbin! Il-Franċiż jittqies ukoll bħala wieħed mil-lingwi l-aktar sbieħ, flimkien ma’...tipprova taqta’?

L-lżvediz ħalaq kelma perfetta biex nesprimu bilanċ u ngħidu “mhux ftit wisq, lanqas wisq iżżejjed...imma ammont xieraq!” jew bl-lżvediz “lagom”. Jiġifieri bl-lżvediz tista’ tgħid b’mod pjacevoli li għadek kif kilt lagom! Tkellimna dwar ħafna kelmiet unici, mela ejja nagħtu ħarsa lejn xi espressjonijiet unici...

Is-Serb huwa wieħed mill-ftit lingwi Ewropej li juża l-alfabett Ċirilliku u dak Latin. Dawk li jittkellmu s-Serb jistgħu jużaw żewġ alfabetti sew b'mod ugwali. Fost il-lingwi Slavi, is-Serb juża wieħed mill-iqsar alfabetti Ċirillici: għandu 30 ittra. Issa li qed nitkellmu fuq l-alfabetti... Ejja ħa nurik lingwa b'alfabett verament uniku...

Għandna t-tendenza li nesprimu r-reazzjonijiet tagħna bi frazżijiet qosra jew kliem li m'għandhom l-ebda tifsira partikolari. Il-Maċedonjan għandu mod simpatiku biex jagħmel dan – permezz ta' "Lele"! "Lele" tista' tfisser "Illami!" jew "Ow wow!" u tista' żżid kemm-il "lele" tkun trid. Jigifieri tista' tgħid "Le le le le! Xi ġmiel ta' kelb!". Dawwar il-paġna għal li jmiss biex tiskopri lingwa mingħajr l-ebda "iva" jew "le"...

Il-lingwa Rumena wkoll għandha għal qalbha l-vokali. Ir-Rumen jista' joħloq sentenza bis-sens li fiha biss vokali: "Oaia aia e a ei, eu i-o iau" li tfisser "Dik in-nagħga tagħha, se noħodha". Hemm ukoll xi lingwi li jidhru li qed jippruvaw jevitaw il-vokali kompletament...

Għas-Sloven, 2 persuni huma speċjali! M'għandekx biss forma għas-singular (għal persuna 1) u forma għall-plural (għal ħafna nies), iżda wkoll forma għal eżattament 2 persuni! Għalhekk jekk trid tgħid "jien u int" tista' tgħid biss "midva" (żewġ persuni maskili jew persuna maskili u oħra femminili), jew "midve/medve" (żewġ persuni femminili). Issa li qbadnieha fuq in-numri... f'li jmiss nixtieq nurikom lingwa b'sistema interessanti tal-għadd...

In-Norvegiz għandu ħafna kliem li għandu influwenza 'ġgantija' fuq lingwi oħra iktar mitkellma. Min ma semax bi "troll"? Jekk it-trolls ibeżżgħuk xi ftit (lili wkoll!), allura aħseb ftit fuq il-"fjords" mill-isbaħ tan-Norvegja u jekk dawn iqanqlulek l-aptit tiegħek biex tivvjaġġa tinsiex il-kelma Ingliża "egg" li hija ta' oriġini Norvegija.

Ġeneralment il-lingwi jagħmlu ma' familji tal-lingwi u jaqsmu diversi karatteristiċi ma' oħrajn, iżda l-Bask tista' tgħid li huwa tifel uniku... Jemmnu li huwa wieħed mill-iktar lingwi Ewropej qodma u l-oriġini tiegħu għadu misteru. Jigifieri jekk tixtieq tingħaqad mal-klabb esklussiv u ssir "euskalduna" (kelliem Bask) ipprova din il-lingwa!

Il-Ġermaniż huwa wieħed mill-lingwi bl-itwal kliem. Biex tiddekrivi l-affarijiet kemm tgħaqqad kliem differenti biex jiġu waħda ġdida. Jigifieri meta logħba futbol tikkwalifika għall-kampjonat dinji tgħid „Fußballweltmeisterschaftsqualifikationsspiel“. Hemm mnejn li xi wħud igerfuk jekk ma tkunx taf liema kelmiet ingħaqdu, bħal "Urinsekten", iżda se nħalli lilek tipprova tifhimha!

Il-Bulgari wkoll iċaqalqu rashom 'il fuq u 'l isfel għal "le" u min-naħa għall-oħra għal "iva". Karatteristika oħra mhux tant komuni tal-Bulgaru hija, li hija waħda mill-ftit lingwi Slavi mingħajr forom inflessi. Jigifieri għandu jkun iktar faċli biex titgħallmu miċ-Ċek li għandu 7-il forma inflessa! Il-Bulgaru jaqsam din il-karatteristika mal-Maċedonjan biss.

L-Ażeri wkoll juża "o" għal hu u hi. Iżda din mhijiex l-unika ħaġa li għandhom komuni t-Tork u l-Ażeri. Kliem bħal "ma" jew "għal" ma jiġux qabel in-nom iżda warajh: jigifieri bl-Ażeri "ma' ommi" tiġi "anam ilə" jew "ommi ma" litteralment. Karatteristika speċjali oħra hija li meta l-Ażeri jinkiteb b'alfabett Latin jew Ċirilliku, jinkiteb mix-xellug għal-lemin. Meta jinkiteb bl-alfabett Għarbi, jinkiteb mil-lemin għax-xellug.

Is-Sámi ta' Fuq hija waħda mill-lingwi Sami u hija mitkellma fil-pajjiżi Ewropej tat-Tramuntana. Għalhekk nistgħu nissoponu kemm-il kelma għandha biex tiddekrivi t-tipi ta' borra u silġ. Perezempju, "čahki" huwa ballun tas-silġ iebes li jintuża fi ġlied serju bis-silġ, "vahca" hija borra ġdida jew ratba u "soavli" hija borra iktar imċafalsa.

Ir-Russu għandu kelma unika li tiddekrivi saff silġ, li joqgħod, u li meta jogħlew it-temperaturi jinħall u jerga' jagħqad mill-ġdid: "Гололедица" (gololedica), li bejn wieħed u ieħor tiġi tradotta għal folja mikxufa ta' silġ. U kont taf li hemm id-doppju ta' kelliema nattivi tar-Russu milli hemm tal-Ingliż fl-Ewropa?

Il-Bosnjan huwa simili ħafna għall-Kroat u s-Serb, iżda tista' tintebaħ li hemm rabta b'saħħitha mat-Tork: għal madwar 400 sena l-Bosnija kienet parti mill-Imperu Ottoman u għalhekk adottat diversi kliem misluf mit-Tork bħal "minduše" (imsielet), "bujrum" (ipproċedi jew merħba) "avlija" (bitħa interna).

Iva, is-Slovakk iħobb il-konsonanti wkoll! Ħafna kliem Slovakk huma magħmula minn konsonanti biss jew kwazi, bħalma huma l-kelmiet “vr̂b” (żafżafa), “štvr̂t” (kwart) jew “smrt” (mewt). Is-Slovakk huwa meqjus ukoll bħala l-eħfef lingwa li tinftiehem minn dawk li jtkellmu lingwi Slavi oħrajn. Qalleb il-paġna li jmiss biex tiskopri lingwa kemmxejn ekonomika...

Il-Kroat, flimkien mas-Serb u l-Bosnjan, huwa wieħed mill-lingwi Slavi tan-Nofsinhar li għandhom ħafna affarijiet l-istess. Dawn il-lingwi huma tant simili li l-kelliema jistgħu jifhmu lil xulxin faċilment. L-iqsar kliem Kroat hu magħmul minn ittra waħda biss – “a” (izda, u), “o” (dwar), “u” (fi), “i” (u), “s” (ma’, minn) jew “k” (għal).

Il-kelma Ġorġjana “Shemo-metchama” tfisser li tiekol anki jekk tkun imtlejt għax l-ikel ikun tajjeb wisq. Bejn wieħed u ieħor tiġi tradotta għal “Bla ma ridt kilt kollox”. Il-Ġorġjan għandu wkoll wieħed mill-iktar skritturi viżwalment impressjonanti tad-dinja. Fuq il-paġna li jmiss se nurik kelma li tiddekrivi ammont li kollha nkunu nixtiequ nesprimu minn ħin għall-ieħor...

It-Tork huwa lingwa li ma tużax ġens! Hemm kelma waħda għal “hu” u “hi”, jew filfatt ittra waħda – “o”. Jiġifieri huwa possibbli tiddekrivi persuna bit-Tork mingħajr ma tindika jekk hux tifel jew tifla. Dawwar il-paġna ħalli tara liema lingwa oħra hija simili għat-Tork...

L-Iżlanda m’għandhiex pajjiżi ġirien qrib u l-lingwa li l-Vikingi ġabu magħhom fid-9 u l-10 seklu ma nbidlitx daqs kemm tista’ timmagina matul is-sekli. L-Iżlandiż jevita l-użu ta’ kliem barrani u jippreferi jifforma kliem ġdid minn kliem Viking antik. Għalhekk il-kelma għal kompjuter “tölva” hija fformata minn kliem antik “tala” (numru) u “völva” (profetessa).

L-Ungeriz huwa wieħed mill-iktar lingwi diffiċli biex titgħallem għax għandu 26 forma inflessa u diversi regoli kumplessi. Izda l-isforz li tagħmel jiswik għax b’kelma waħda jirnexxilek tiġbor diversi mumententi speċjali f’daqqa. “Aranyhid” hija litteralment “pont tad-deheb” izda tfisser ir-riflessjoni leqqiena tax-xemx fuq wiċċ l-ilma.

Ir-Romanċ huwa l-inqas magħruf mill-erba’ lingwi uffiċjali tal-Iżvizzera. L-istorja tiegħu tibda qabel it-twelid ta’ Kristu: il-Latin tar-Rumani, li ħakmu ż-żona bejn l-Alpi Retiċi u d-Danubju, imħallat mal-lingwi tan-nies tal-lokal. Ftit ftit ġie żviluppat ir-Romanċ minn din it-taħlita – u għadu qiegħed jinbidel sal-lum il-gurnata!

Bil-Galliku, “Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwllllantysiliogogoch” hija l-itwal isem ta’ post fl-Ewropa u t-tieni l-itwal kelma fid-dinja. Bejn wieħed u ieħor tfisser “Il-knisja ta’ Santa Marija fil-ħofra tal-ġellewża l-bajda ħdejn it-tromba tal-ilma ta’ San Tysilio tal-grotta l-ħamra”. Dawwar il-paġna biex tiskopri lingwa li bħall-ismijiet ta’ postijiet bil-Galliku għandha kliem twil daqshekk li ma tagħmlilhomx għajb...

Il-Pollakk għandu diversi idjomi divertenti. Pereżempju, jekk bil-Pollakk tgħid “Nie mój cyrk, nie moje małpy” se tkun qed tgħid litterlament “Mhux iċ-ċirklu tiegħi, mhux ix-xadini tiegħi”; madankollu, il-frazi m’għandha x’taqsam xejn max-xadini izda tfisser “Mhux problema tiegħi”. Hemm lingwa oħra li għandha l-modi divertenti tagħha kif tgħid xi ħaġa simili...

L-Ingliż huwa l-iktar lingwa mitkellma fid-dinja. Hemm kwazi 1.3 biljun kelliem tal-Ingliż, izda hemm terz biss li huma kelliema nattivi. Meta nitkellmu l-istess lingwa, nifhmu lil xulxin u nirrealizzaw kemm hemm affarijiet li għandna komuni. Imbagħad id-dinja ma tibqax tidher daqshekk kbira.

Il-lingwa Armena tuża alfabet li huwa uniku meta mqabbel ma’ lingwi Ewropej oħra. Inħolqot madwar 2400 sena ilu! L-Armeni tant huma kburin bl-alfabet tagħhom li ħolqu wkoll monument għall-karattri speċjali tagħhom. F’Ottubru, l-Armenja tiċcelebra l-jum speċjali tagħha, il-Jum Qaddis tat-Tradutturi.

Wisq probabbli qatt ma ġiek f’moħħok li l-Portugiż huwa lingwa dinjija. Madankollu, jekk inqisu li l-Brazil kollu jtkellmuh, hemm madwar 220 miljun kelliem nattiv! Jikklassifika bħala s-7 l-iktar lingwa mitkellma mad-dinja kollha! Kelliema tal-Portugiż ġeneralment jifhmu l-Ispanjol, il-Galizjan u t-Taljan għax huma lingwi verament simili. Issa li qed insemmu l-Galizjan...